

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Саврасова Миколи Володимировича
«Регулятивні чинники креативності суб'єкта навчально-професійної
діяльності», подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних
наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Соціально-економічні реалії сучасності вимагають від членів суспільства знань, умінь та навичок ефективно функціонувати у різних сферах життєдіяльності, досягаючи при цьому високих результатів, забезпечуючи необхідний рівень матеріального існування та освітньо-культурного розвитку. Сучасне студентство, як вікова група та соціальна формація, знаходиться в авангарді суспільного життя, а отже змушене поєднувати навчання із певною трудовою діяльністю. Якщо фах навчання та трудової діяльності близькі між собою, доречно вести мову про навчально-професійну діяльність, яка вже не є теоретико-методологічною абстракцією, а стала повсякденною реальністю для тисяч українських студентів, незалежно від спеціальності, географічної локації та інших особливостей. Дана діяльність, своєю чергою, вимагає від них здатності приймати неординарні рішення, нетривіально міркувати тощо. Власне це і зумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження М.В. Саврасова. До того ж тема дослідження тісно пов'язана із темою кафедри психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» «Самореалізація та самоактуалізація особистості в процесі діяльності» (номер державної реєстрації 0115U003310).

У вступі послідовно розкрито актуальність проблеми дослідження, окреслено його теоретико-методологічні підстави, визначено предмет дослідження, його мету та завдання, навколо яких в подальшому чітко й логічно вибудовується теоретична та емпірична робота. Виділені автором положення наукової новизни дослідження і його практичне значення цілком відповідають сучасному стану розвитку психологічної теорії та практики.

Перший розділ «Теоретико-методологічні аспекти регуляції креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» присвячений аналізу основних психологічних підходів до вивчення креативності суб'єкта діяльності, розкрито детермінацію когнітивними, регулятивними, емоційними та поведінковими особливостями суб'єкта навчально-професійної діяльності, детально охарактеризовано базове для дослідження поняття «креативність суб'єкта навчально-професійної діяльності» та особливості його концептуалізації у сучасних соціально-економічних умовах функціонування суспільства.

У другому розділі «Концептуальні засади та організація дослідження розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» в площині визначення чинників досягнення людиною успіхів у навчально-професійній діяльності детально описано суб'єктний методологічний підхід, у межах якого студентів доречно розглядати як суб'єктів як навчальної, так і професійної діяльності. Автором охарактеризовано стратегію досягнення життєвого успіху суб'єктом навчально-професійної діяльності, описано роль та місце креативності у системі чинників досягнення життєвого успіху суб'єктом навчально-професійної діяльності й обґрунтовано авторську модель розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності, охарактеризовано її чинники та регулятори.

Третій розділ «Типологічні особливості та динаміка розвитку креативності у структурі детермінації академічної успішності суб'єкта навчально-професійної діяльності» присвячений аналізу та інтерпретації мікровікової динаміки розвитку вербальної і невербальної креативності, опису її типологічних особливостей. Виокремлюється сукупний вплив креативності, інтелекту й метакогнітивних здатностей на академічну успішність суб'єкта навчально-професійної діяльності. Емпіричним шляхом встановлено, що показники образної та вербальної креативності у студентів різних навчальних профілів протягом навчання у закладі вищої освіти не демонструють суттєвої

мікровікової динаміки, окрім відмінностей, що носять позитивний характер, для окремих показників образної креативності.

У четвертому розділі «Регулятивні предиктори креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» автором здійснюється встановлення та опис закономірностей зв'язку креативності з метакогнітивними, мотиваційними, емоційними і вольовими регуляторами суб'єкта навчально-професійної діяльності. Дисертантом описано низку регулятивних предикторів розвитку креативності суб'єкта цієї діяльності. Доведено, що образна креативність суб'єкта навчально-професійної діяльності гуманітарного профілю позитивно детермінована здатністю до планування, програмування та оцінки результатів діяльності, стратегією прийняття, терплячістю, а негативно – імпульсивністю. Вербальна креативність суб'єкта навчально-професійної діяльності гуманітарного профілю детермінована гнучкістю поведінки, імпульсивністю, ідентифікованим регулюванням навчання, потребою у досягненні, мнемічною рефлексією, стратегією когнітивної переоцінки, а негативно – труднощами менталізації і пригніченням експресії.

П'ятий розділ «Психолого-педагогічний супровід розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» міститься послідовне обґрунтування змісту програми психологічного супроводу розвитку креативності студентів та емпірично доводиться результативність та ефективність впровадження даної програми. Позитивний вплив програми психологічного супроводу виявляється у градації впливу розвивальних заходів на показники креативності та метакреативності. Автором доведено, що у контрольній групі рівень розвитку досліджуваних показників не змінився і залишився найнижчим, в той час як у першій експериментальній групі, яка була залучена до спецкурсу, він виявився вищим.

Висновки систематизують та узагальнюють основні результати проведеного автором наукового дослідження, вони є послідовними та логічними, характеризуються високим рівнем відповідності запропонованій на початку дисертаційного дослідження низці завдань.

Основні результати дослідження відображено в 52 публікаціях, із яких: 1 одноосібна монографія; 24 статті – у фахових наукових виданнях України; 4 – в наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз; 22 статті – в інших наукових виданнях; 1 навчальний посібник. Зміст даних публікацій підтверджує те, що в опублікованих працях автору вдалося відобразити теоретичну концепцію й основні емпіричні результати проведеного дослідження.

Дисертаційна робота й автореферат оформлені відповідно до чинних нормативних вимог. За своїм змістом, логікою побудови та оформленням дисертація Саврасова Миколи Володимировича відповідає кваліфікаційним вимогам, які висувуються до докторських дисертацій за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Загалом, позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу Саврасова Миколи Володимировича, вважаємо за доцільне висловити низку суттєвих зауважень та побажань:

1. Автором зазначається, що креативність суб'єкта навчально-професійної діяльності детермінується низкою чинників, зокрема мотиваційно-особистісними (особистісна креативність, внутрішня мотивація, самооцінка, комунікативність, емпатія) когнітивно-операційними (рівень розвитку інтелекту, стиль мислення, професійна компетентність), зовнішніми (формування внутрішньої мотиваційної готовності до творчої професійної діяльності, підвищення рівня професійних і загальних знань, оволодіння новітніми технологіями, набуття навичок практичної діяльності, користування евристичними прийомами, уникнення остраху критики з боку оточуючих, надситуативна активність у ситуаціях суб'єктивної проблемності). На нашу думку у запропонованій автором структурі детермінант креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності недостатньо відбивається специфіка категорії суб'єкта, зокрема активність, самостійність, цілеспрямованість тощо.

2. До багаторівневих особистісних характеристик, що є чинниками-регуляторами розвитку креативності, дисертантом включено метакогнітивні

регулятори креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності. Водночас, варто було детальніше охарактеризувати їх роль і місце у структурі власне креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності та їх опосередкований вплив на успішність академічної діяльності й подальшого професійного зростання тощо.

3. У третьому розділі дисертаційного дослідження автором встановлено, що студенти природничого профілю характеризуються позитивною динамікою показника супротиву замиканню образної креативності протягом навчання у закладі вищої освіти, студенти мистецького профілю характеризуються зростанням показників образного супротиву замиканню та розробленості образної креативності наприкінці навчання, студенти гуманітарного профілю навчання відзначаються зростанням показників абстрактності назви образної креативності також наприкінці навчання у ЗВО. Попре значущість встановлених закономірностей, необхідним, на нашу думку, є їх стисла психологічна інтерпретація.

4. У четвертому розділі дисертаційного дослідження, який вельми насичений результатами застосування математико-статистичних процедур, зокрема регресійного та кореляційного аналізів, автором встановлено ряд закономірностей, зокрема виявлено регулятивні предиктори креативності у суб'єкта навчально-професійної діяльності із урахуванням змісту цієї провідної діяльності, тобто отримані рівняння окремо для студентів природничо-математичного, мистецького та гуманітарного профілю, встановлено чинники вербальної та образної креативності для представників різних спеціальностей навчання на різних його етапах. Водночас, дещо бракує систематизуючого, узагальнюючого підсумку проведеної емпіричної роботи.

5. В останньому розділі автором викладено зміст програми психологічного супроводу розвитку креативності студентів та результати емпіричної перевірки її ефективності й особливості упровадження. Бажано було б, на нашу думку, навести певні відомості про те, які типові проблеми виникали або можуть виникати у ході такої розвивальної роботи, як її зміст та

особливості реалізації сприймалися студентами експериментальних груп і стислі рекомендації щодо її можливого подальшого вдосконалення тощо.

Вищенаведені побажання та зауваження суттєво не впливають на актуальність та теоретичну значущість роботи і не знижують якості проведеного дисертаційного дослідження. Таким чином, аналіз дисертації, автореферату й опублікованих наукових праць здобувача дає змогу зробити такий висновок: робота виконана на належному теоретичному рівні; є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що сукупно вирішують важливе для галузі педагогічної та вікової психології наукове завдання; робота відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р. та №567 від 27.07.2016 р.), які висуваються до докторських дисертацій, а її автор Саврасов Микола Володимирович заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри психології
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка,
доктор психологічних наук, професор

С. Б. Кузікова

